

הצטרפותו של המשורר יעקב כהן לתנועת העבודה

זאב מירון

מבוא

יעקב כהן הואשם על ידי התנועה הרוויזיוניסטית כי בזמן שהתגורר בחו"ל הוא כתב מימין לשמאל, ומשעלה לארץ החל לכתוב משמאל לימין.¹ היה בכך ביטוי לתסכול של חברי התנועה מהתקרבותו של נשיא התנועה הרוויזיוניסטית בפולין לתנועת העבודה. ואולם, התמורות שחלו בעמדותיו הפוליטיות של כהן בעקבות עלייתו טרם נחקרו באופן שיטתי. הדימוי העממי קושר אותו לתנועה הרוויזיוניסטית. בוויקיפדיה, ב'זמרת' ובאתרים פופולריים נוספים הוא מוצג כ'משורר רוויזיוניסטי'.² עיזבוננו, שנתרם על ידו לעיריית תל אביב, אצור כיום במכון ז'בוטינסקי.³

מהמחקר שהוקדש לכהן נפקדו התמורות שחלו בעמדותיו הפוליטיות עם עלייתו לארץ ב-1934, וזה שעסק בעמדותיו הפוליטיות התמקד בעיקר בשנים שקדמו לעלייתו.⁴ ממחקרים על התנועה הרוויזיוניסטית מקומו כמעט שנפקד,⁵ ואלה המזכירים את התנכרותו לז'בוטינסקי מתמקדים בהחלטתו לפרוש מהצה"ר ולהקים את 'מפלגת המדינה העברית' הרוויזיוניסטית יחד עם מאיר גרוסמן.⁶ עם זאת – מקומו המרכזי של כהן בחיי הספרות

1 כך סיפר לי בשיחה אישית פרופ' אלכסנדר רופא.

2 ראו: הביוגרפיה של כהן באתר הספרייה הלאומית; 'י אשר, יעקב כהן – נביא עידן האלמוות', ביטאון לספרות, 23 (2010) (להלן: אשר, יעקב כהן).

3 ארכיון יעקב כהן, ארכיון מכון ז'בוטינסקי (להלן: אמ"ז), פ-112.

4 Yitzhak Conforti, "The New Jew" in the Zionist Movement: Ideology and Historiography', *Australian Journal of Jewish Studies*, Vol. 25 (2011), pp. 94–98. (להלן: קונפורטי, היהודי החדש).

5 ראו לדוגמה: Daniel Kupfert Heller, *Jabotinsky's Children: Polish Jews and the Rise of Right-wing Zionism*, Princeton 2017 (להלן: קופפרט הלר: ילדיו של ז'בוטינסקי).

6 Zeev Tzohar, 'The Struggle between the Revisionist Party and the Labor Movement: 1929–1933',

העברית הוביל למחקר ענף של יצירתו.⁷ מחקרים שפורסמו לפני 1980 נטו לרוב להתמקד בהיבטים המאחדים ביצירותיו כמשורר מרכזי בתנועה הציונית, ולהתעלם ממאפייניהן הפוליטיים-המפלגיים.⁸ לאחר 1980, חוקרי ספרות בחנו לרוב היבטים צרים בכתיבתו או יצירות בודדות פרי עטו. כך, אבנר הולצמן בדק את יחסיו של כהן עם ברדיצ'בסקי, שלמה יניב התמקד בבלדה 'עוף החול' ודן מירון ניתח יצירות בודדות מקורפוס היצירה שלו.⁹ מטבע הדברים, מחקרים אלה אינם מתמקדים בתפיסת עולמו הפוליטית. מאמר זה מנתח לראשונה את התקרבותו של כהן לתנועת העבודה אחרי עלייתו ארצה, וחשיבותו אינה מתמצית רק בניתוח חלק עלום מחיי המשורר, אלא גם בהבנת תהליך הפיכתה של מפא"י למפלגת שלטון בארץ ישראל המנדטורית. המקרה של כהן מציג עולה חדש המרוחק באורחותיו ובהשקפת עולמו מתנועת העבודה, שמצטרף אליה והופך למעריץ של העומד בראשה – דוד בן-גוריון.

מחויבות רעיונית לתנועה הרוויזיוניסטית

מניעים רעיוניים ופרגמטיים כאחד דחפו את כהן לחבור ב-1925 לתנועה הרוויזיוניסטית, והבטיחו כי זו תקבלו במאור פנים. ב-1903 הוא זכה לפופולריות בקרב קוראי העברית לאחר שכתב, בעקבות פרעות קישינב, את 'שיר הבריונים', 'צללים' ו'ליטשה צורי'. 'שיר הבריונים' תיאר את הלוחמים העבריים מימי בית שני, הקמים עתה מאפרם להילחם באויבי ישראל ולכונן מדינה עברית מחודשת.¹⁰ התרפקותו של כהן על ימי המרי של הבית השני הייתה ביקורת על יהודי זמנו, שהשלימו עם הפרעות ללא התנגדות. הוא כמה לדמות

17–18 (1988), pp. 8, No. 1 (1988), *Modern Judaism*, Vol. 8, No. 1 (להלן: צחור, המאבק בין המפלגה הרוויזיוניסטית לתנועת העבודה); ורדה פילובסקי, 'מן הקנון הדתי אל המיתוס הציוני: מיתוס הדם והאש ומיתוס המנהיג המשיח', גלי עיון ומחקר, 6 (1997) (להלן: פילובסקי, מן הקנון הדתי אל המיתוס הציוני), עמ' 63–64, 66–67, 78.

7 ראו למשל: יעקב קופליביץ', בדור עולה, תל אביב 1950 (להלן: קופליביץ', בדור עולה); ברוך קורצווייל, ספרותנו החדשה – המשך או מהפכה?, ירושלים 1971; יוסף קלוזנר, משוררי דורנו, ירושלים 1956 (להלן: קלוזנר, משוררי דורנו); ישורון קשת, רשויות: מסות הערכה על סופרי ישראל, ירושלים 1968; משה שטיינר, 'הקוסמוס והמולדת בשירתו של יעקב כהן (למלאת חמש עשרה שנה למותו)', האומה, 13 (1975) (להלן: שטיינר, הקוסמוס והמולדת), עמ' 412–420. Eising Silber Schlag, *From Renaissance to Renaissance: Hebrew Literature from 1492–1970*, New York 1973 (להלן: זילברשלג, מהרנסנס לרנסנס).

8 קלוזנר, משוררי דורנו; שטיינר, הקוסמוס והמולדת, עמ' 412–420.

9 אבנר הולצמן, 'בסימן הפרדוקס: ברדיצ'בסקי, ברנר וארץ-ישראל בימי העלייה השנייה', בתוך: אביעזר רביצקי (עורך), ארץ-ישראל בהגות היהודית במאה העשרים, ירושלים 2005, עמ' 359–375; שלמה יניב, הבלדה העברית: פרקים בהתפתחותה, חיפה 1986; דן מירון, בורדים במועדם: לדיוקנה של הרפובליקה הספרותית העברית, תל אביב 1987 (להלן: מירון, בורדים במועדם).

10 אבנר הולצמן, הספר והחיים: מסות על מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, ירושלים 2003, עמ' 51–53; מירון, בורדים במועדם, עמ' 263.

העברי הקדום שהעז למרוד באימפריה הרומית, ולא העדיף רדיפות והשפלה על תבוסה שכן חש כי מציאות חייו אינה חלופה טובה יותר.¹¹

שיר הבריונים זכה לפופולריות ולמעמד קונסנזואלי בתנועה הציונית.¹² הוא האדיר את דמות הסיקריים, שאנשי העלייה השנייה ראו בהם לוחמים לחופש מדיני ולעבודה חופשית בארץ ישראל והאמינו כי הם אבותיה הקדומים של תנועת העבודה המודרנית. חוגים רדיקלים-אקטיביסטיים בתנועת העבודה, כדוגמת אנשי 'השומר' או אצ"ג, יהושע השל ייבין ואב"א אחימאיר, שביקרו את הנהגת הציונות על מדיניותה הפרגמטית, ראו בסיקריים את בני דמותם: קבוצת אוונגרד הנאבכת במגמות הפשרה של הממסד הרבני ולוחמת בעוז על חירות האומה. תנועת השומר אימצה את הסיסמה הלקוחה מהשיר 'בדם ואש יהודה נפלה, בדם ואש יהודה תקום', ואילו אצ"ג, ייבין ואחימאיר אימצו את שמו כשם הארגון הרוויזיוניסטי הרדיקלי שייסדו ב-1930, אחרי פרישתם מתנועת העבודה: ברית הבריונים. בהשראתם ציטט דב גרונר מהשיר כשעלה לגרדום. יוסף קלוזנר הרוויזיוניסט ייחס לשיר הבריונים תפקיד אקזיסטנציאלי כאמצעי להקניית טעם לחיי גבורה, משום שלתפיסתו – מעשי גבורה לאומיים הופכים בעתות מצוקה למודל לחיקוי בעבור האומה.¹³ לכל אורך תקופת המנדט השתמשו המחתרות בשיר הבריונים כדרך להפחת רוח קרב בלוחמים ולעידוד הגיוס לשורותיהם.¹⁴ ז'בוטינסקי אימץ את סדרת שיריו הלוחמניים של כהן כאמצעי לסוציאליזציה בתנועת הנוער הרוויזיוניסטית בית"ר.¹⁵

כהן, שיזם ב-1912 את הוצאת הירחון העברי החדש וקידם את 'הרינינססה [הרנסנס] של היחיד העברי, זקיפת גבו ופתיחת חושיו לעולם', האמין כי ההדר הז'בוטינסקאי עונה על מאפיינים אלה.¹⁶ בזיכרונותיו תיאר כיצד התפעל בילדותו ממדיהם וגיגוניהם של החיילים הרוסים,¹⁷ ויתכן שגיגוניהם הצבאיים של צעירי בית"ר ענו על כמיהתו להדר יהודי-צבאי. יתרה מכך, כהן וז'בוטינסקי ראו בהחייאת העברית ביטוי למהפכה התודעתית וההתנהגותית המתגלמת ב'עברי החדש'. השפה הייתה לחולייה המקשרת בין העברי הקדום לעברי החדש, דובר העברית. ז'בוטינסקי הושפע מתורתו של ג'וזפה מציני, והאמין בקשר שבין

11 פילובסקי, מן הקנון הדתי אל המיתוס הציוני, עמ' 59-60, 66-67; משה שטיינר, הקוסמוס והמולדת, עמ' 415.

12 מירון, בודדים במועדם, עמ' 263.

13 אשד, יעקב כהן, עמ' 135; חנן חבר, פייטנים ובריונים: צמיחת השיר הפוליטי העברי בארץ-ישראל, ירושלים 1994, עמ' 224-225; פילובסקי, מן הקנון הדתי אל המיתוס הציוני, עמ' 63-64.

14 קופליביץ', ברור עולה, עמ' נט-ס; הילדה שצברגר, מרי ומסורת בארץ-ישראל בתקופת המנדט, רמת גן 1985, עמ' 48; קלוזנר, משוררי דורנו, עמ' 183-186.

15 מהמפקדה המקומית של ברית תרומפלדור בביאלסטוק ליעקב כהן, 8.8.1932, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/4.

16 'המסיבה מטעם הצה"ר לכבוד המשורר יעקב כהן', חזית העם, 15.4.1932.

17 יעקב כהן, 'מנתיב חיי – פרק שני', הבקר, 26.9.1952.

העם לשפה ובחשיבות השפה הלאומית להבלטת ההבדלים בין העמים, החיוניים לדעתו ליכולתה של כל אומה לממש את תרומתה הייחודית לאנושות.¹⁸

לצד אלה, גם שיקולים פרגמטיים היו זרז להחלטת כהן לחבור לתנועה הרוויזיוניסטית. הוא שאף להשפיע על מדיניות התנועה הציונית, אך ניסיונותיו המוקדמים כאופוזיציה להרצל או בפרסום מאמרים בסוגיית העברי החדש נחלו הצלחה חלקית בלבד.¹⁹ הסימנים המוקדמים בקרב ציוני פולין לתמיכה רחבה בתנועתו החדשה של ז'בוטינסקי,²⁰ לצד חיפוש של התנועה המתהווה אחר אישים למילוי מנגנוניה – היו לכהן מקור לתקווה כי יוכל לתפוס בה מקום של בכורה ולהשפיע על מדיניותה. לצד זאת, המאורעות בארץ ישראל ורציחתו של י"ח ברנר טלטלו אותו. מדיניותו הניצית של ז'בוטינסקי ושאיפתו לארגן הגנה יעילה על היישוב נראו לו עתה כמחויבות המציאות.²¹

ב-1925 הצטרף כהן לתנועה הרוויזיוניסטית ומונה לנשיא התנועה בפולין.²² ז'בוטינסקי ראה בצירוף המשורר המפורסם נכס הסברתי, וכתב: 'מתפאר אני, וכל חברי עמדי וכמוני, בעובדא שיעקב כהן לוחם במחננו'.²³ הוא העריך כי הצטרפותו לתנועה תעודד אינטלקטואלים נוספים לחבור אליה. הקריאה 'בדם ואש יהודה נפלה, בדם ואש יהודה תקום!' הייתה לסיסמה רווחת בתנועות הנוער הציוניות בפולין, וז'בוטינסקי קיווה שהצטרפותו של כהן שיר הבריונים לתנועתו תגביר את הפופולריות שלה בין צעירי הקהילה היהודית.²⁴ זמן קצר לאחר מינויו לתפקיד החל כהן לקדם את ההסברה הרוויזיוניסטית בפולין, וניסה לגייס שני בעלי עיתונים מרכזיים בפולין, יאצקאן ואיינהורן, שיעמידו את עיתוניהם כמסגרות אוהדות לתכניה ומסריה של המפלגה. כהן אף הודיע לז'בוטינסקי כי שכנע אחד מהם לפעול

- 18 א' הלאומים העבריים ואל כל הרוצים לעבוד לתחית הלשון העברית: קול קורא מאת לשכת המרכזו העבריה בברן, 1907, עמ' 2-4, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/1/13-8; שלמה כרמי, עם אחד ושפה אחת: תחיית הלשון העברית בראייה בין-תחומית, תל אביב 1997, עמ' 104; מהוועד המכין לקונגרס העברי אל יעקב כהן, ט"ז תמוז תרס"ט (5.7.1909), ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/4-8; מא"ל ה' ליעקב כהן, 14.4.1929, שם, פ-112/17/69; דניאל פרסקי, 'זכרונות על יעקב כהן', הצפה, 13.1.1961. מהוועד המרכזי של ברית עברית עולמית ליעקב כהן, 17.9.1931, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-12/3/8; מ' זאב ז'בוטינסקי למקס בודנהיימר, 31.1.1927, שם, א-1/2-17; Arye Naor, 'Jabotinsky's New Jew: Concept and Models', *Journal of Israeli History*, Vol. 30 (2011), p. 146
- 19 על פעילות הפרקציה הדמוקרטית ראו: זהר שביט, 'עלייתם ונפילתם של המרכזים הספרותיים באירופה ובאמריקה והקמת המרכז בארץ ישראל', עיונים בתקומת ישראל, 4 (1994), עמ' 447; יוסי גולדשטיין, 'התפתחותה של התנועה הציונית ברוסיה, 1881-1917', בתוך: איליה לוריא (עורך), תולדות יהודי רוסיה: מחלוקות פולין עד נפילת הקיסרות הרוסית, 1772-1917, ירושלים 2012, עמ' 230-231. על העברי החדש בכתיבתו של כהן ראו: קונפורטי, היהודי החדש, עמ' 89-95.
- 20 מ' זאב ז'בוטינסקי ליעקב כהן, 30.12.1925, אמ"ז, א-1/2-15.
- 21 זילברשלג, מהרנסנס לרנסנס, עמ' 211.
- 22 פילובסקי, מן הקנזן הרתי אל המיתוס הציוני, עמ' 75-77.
- 23 מ' זאב ז'בוטינסקי ליעקב כהן, 30.12.1925, אמ"ז, א-1/2-15.
- 24 קופפרטס ה'ר, ילדיו של ז'בוטינסקי, עמ' 54.

למען התנועה הרוויזיוניסטית בלי לזהות את עיתונו כמפלגתי.²⁵ הוא ארגן לז'בוטינסקי הרצאות, וזה ציין לא רק את הצלחותיו של כהן בהסברה, אלא גם את הקשרים הענפים שקשר עם יוצרים, מו"לים וחברי הסיים.²⁶ כהן פעל לביסוסם של כמה ארגונים לקידום השפה והיצירה בעברית, כמו למשל 'חברת דוברי-עברית',²⁷ ו'חברת חובבי-הספר העברי',²⁸ שיאגרו פעילים ויוצרים וייקשרו בתודעה הציבורית למפעלה של התנועה הרוויזיוניסטית. באפריל 1926 הזכיר ז'בוטינסקי את הישגיו של כהן בתנועה בתוך פרק זמן קצר, ואת תרומתו לצמיחתה והתפשטותה ברחבי פולין. הוא כתב לכהן כי 'בשמחה וגאווה קראתי את הידיעות המעטות שהגיעו אלי על דבר התקדמותכם אתם. גם הועד המרכזי מודיעני, כי יש לכם כבר עשר קבוצות מקומיות בערים הכי חשובות'.²⁹ בהמשך כתב לכהן שנודע לו על הצלחתו להתבסס בתוך זמן קצר במערך הפוליטי הרוויזיוניסטי, ועל הפיכתו לדמות מובילה בארגון הצה"ר המקומי. נראה היה שכהן הופך לדמות מובילה העומדת בקשר קרוב עם מנהיגי התנועה, שאף הגדירו כ'חבר יקר'.³⁰ ז'בוטינסקי לא היסס לפנות לכהן בענייניו האישיים והמשפחתיים, כמו מציאת בימות בינלאומיות לפרסום מאמריו או הסתייעות בקשריו עם ראשי 'תרבות' בפולין כדי למצוא תפקיד ניהולי לאחתות תמר.³¹

הצלחותיו של כהן הביאו את ז'בוטינסקי לראות בו כבר בתוך שנה את 'עמוד-התווך של מחננו'.³² ב-1927 הוא הוביל, במסגרת קונגרס תנועתי שארגן בוורשה, החלטת תמיכה בממשלתו החדשה של פילסודסקי,³³ ובאותה שנה גם נשלח כציר מטעם התנועה הרוויזיוניסטית לקונגרס הציוני ה-34. בכך הוא הפך מפוליטיקאי מקומי הרחוק ממוקד ההחלטות התנועתי,³⁵ לפוליטיקאי מהשורה הראשונה. אך ב-1927 נחשף כהן לפשרות הרעיוניות והארגוניות שכל תנועה פוליטית נדרשת להן כדי לשרוד: לראשי התנועה התברר אז שהתנועות המקומיות בקהילות בגליציה, סילוזה, קרקוב וורשה שונות זו מזו בהווייתן ובתפיסותיהן, ושכדי לבסס בהן אחיזה פוליטית על התנועה להעניק להן אוטונומיה ארגונית שתשמור על צביינות הנפרד.³⁶ כהן הבין גם את יכולתו המוגבלת של מנהיגי תנועה לנתב את חבריה ולשלוט בהם, אפילו בתנועה המאדירה את 'המנהיג'. בעניין זה פרץ ריב פומבי בין מאיר

25 מזאב ז'בוטינסקי למאיר גרוסמן, 10.12.1925, אמ"ז, א-1-2/15.

26 מהג"ל ליעקב כהן, 24.9.1926, שם, א-1-2/16.

27 כנ"ל, 9.8.1927, שם, א-1-2/17.

28 כנ"ל, 9.2.1927, שם.

29 כנ"ל, 22.4.1926, אמ"ז, א-1-2/16.

30 שם; מזאב ז'בוטינסקי ליעקב כהן, 11.8.1926, שם.

31 כנ"ל, 4.12.1927, שם, א-1-2/17.

32 כנ"ל, 9.9.1926, שם.

33 קופפרט הלר, ילדיו של ז'בוטינסקי, עמ' 56.

34 מזאב ז'בוטינסקי ליעקב כהן, 9.8.1927, אמ"ז, א-1-2/17.

35 קופפרט הלר, ילדיו של ז'בוטינסקי, עמ' 55.

36 מזאב ז'בוטינסקי ליעקב כהן, 6.3.1927, אמ"ז, א-1-2/17.

גרוסמן לז'בוטינסקי, וז'בוטינסקי הנסער התריע במכתב אישי לגרוסמן כי ערעור פומבי על סמכותו עלול לפגוע בתנועה. למרות שז'בוטינסקי נאלץ לקבל דעות שונות ואף סותרות, הוא קיווה שלפחות כלפי חוץ יישמרו הסכסוכים הפנימיים וחוסר ההסכמה עם עמדותיו בתוך התנועה, ולא יצאו לאור.³⁷

כהן נוכח שמערכת פוליטית ואידיאולוגית אינה יכולה לפעול ללא פשרה וגמישות, וכי היא אינה מערכת היררכית שחבריה נשמעים להוראות ההנהגה ומצייתים באופן עיוור לרעיונותיה. בכל תנועה יש 'שטח אפור', שבו יש זכות קיום למגוון של מוקדי כוח ולעמדות שונות. הוא הטמיע את ההנחה שתנועה פוליטית היא ארגון-גג שבו מאוגדים זרמים שונים המחויבים במידה שונה לדרכה הרעיונית, ויש לשער כי כשפנה אחרי עלייתו ארצה לתנועת העבודה הוא ידע שהיא אינה אחידה בתפיסותיה הרעיוניות, במחויבותה הדוגמטית או במוקדי הכוח שלה. עובדה זו הכשירה את הקשר שכהן שאף לבסס עם הזרם השמאלי ביישוב. הוא הבין שפנייה לתנועה היא למעשה פנייה לזרם או לסיעה הפועלים בתוכה, וכי זרמים אלה הם המאפשרים לה להפוך לתנועת המונים ולאגד תחתיה כיוונים חברתיים ורעיוניים שונים ורחבים ככל האפשר. צמיחתה של תנועה נעשית תמיד על חשבון התביעה למחויבות ולהיצמדות לעקרונותיה. כשכהן פנה לתנועת העבודה הוא פנה לזרם הפרגמטי שלה.

פעילותו הפוליטית בפולין הכשירה את כהן לאתר בכל פעם מחדש ממננים שונים למפעלי התנועה. אלה לא היו תמיד מחויבים לה, אך בגלל הצורך הכלכלי הוא לא ברר את האישים שאליהם פנה.³⁸ תקופה זו עיצבה את דפוסי ההתנהגות שלו: הוא פעל לפי שיקולי הישרדות ואילווצים פוליטיים, שהובילו לעתים לפשרה רעיונית ולקשר עם אישים מתנועות מתחרות. כשכהן ניסה לעלות ארצה, ב-1929, התגייס ז'בוטינסקי להבטיח את קיומו הכלכלי באמצעות מינויו לעורך בפועל של דאר היום, בכפוף למצבו הכלכלי של העיתון. הוא כתב לשלמה גפשטיין בתל אביב כדי לקדם את המינוי, אך אף שהבהיר כי 'לעיתון בהנהלת כהן יש ערך ספרותי רב בעיני כל חובב שפת עבר', לראשונה גם הטיל ספק במידת נכונותו של כהן לרדיקליזם: 'מבחינת המזג וההתלהבות הוא יפגר אחרינו. נראה לי, שהטמפרמנט שלנו מוגזם במקצת בעיניו וזקוק למעט ריסון'.³⁹ בסופו של דבר לא הצליח ז'בוטינסקי לסייע לכהן וגם לא לאשתו, שלמינויה לתפקיד בוויצ"ו התבקש לעזור.⁴⁰ העלייה ארצה נדחתה, וכהן נוכח באוזלת ידם של התנועה הרוויזיוניסטית ושל העומד בראשה לסייע לחבריה בשעת מבחן. ז'בוטינסקי, שכאמור קשר עם כהן ידידות אישית, שיתף אותו לא אחת בקשייו הכלכליים ובמחסור הכיס הכרוני שממנו סבל.⁴¹ כהן

37 מהנ"ל למאיר גרוסמן, 11.1.1929, שם, א-1/2-1/19.

38 מהנ"ל ליעקב כהן, 5.10.1927, שם, א-1/2-17.

39 מהנ"ל לשלמה גפשטיין, 11.8.1929, שם, א-1/2-19/2.

40 מהנ"ל ליעקב כהן, 4.12.1930, שם, א-1/2-20/2.

41 מהנ"ל לבן-ציון כץ, 7.6.1927, שם, א-1/2-17.

הבין שיוצר השואף לשרוד מבחינה מקצועית ולבסס לעצמו מעמד יציב, חייב למצוא מסגרת ארגונית שתפרוס עליו את חסותה. אין זה מן הנמנע שהבנה זו היא שהובילה אותו, לאחר עלייתו, לפנות להסתדרות העובדים הכללית ולזכות בגב הכלכלי שהציעה לחבריה.

פעמי פרידה

במאי 1932 כבר החלו להתהוות בקיעים בין כהן לבין הצה"ר. הוא הוזמן אמנם להשתתף בכל כינוסיה הבינלאומיים, ומעמדו המיוחד אף הביאו לארץ כדי שיפקח על פעילות המרכז הארץ-ישראלי וייעץ לו במהלכים לגידולו ולשיפור מעמדו,⁴² אך הבקיעים האמורים התבטאו בביקורת שמתח על פעילות התנועה. בהגיעו לארץ הוא התקבל בכבוד השמור לעסקן רם דרג, ונציבות בית"ר בתל אביב ערכה לכבודו מסדר מיוחד,⁴³ אך הוא חש כי הצה"ר מתבססת בתודעת הציבור הציוני 'כתנועה שלילית' התוקפת, מבקרת ושוללת תנועות ורעיונות מתחרים. הוא התריע כי אם היא תמשיך לתקוף תנועות אחרות ולשולל את קיומן, מניעיהן ומצען הרעיוני, בלי להציע תקווה או 'פרוגרמה חיובית' משל עצמה, היא לא תוכל להתבסס כתנועה לגיטימית.⁴⁴ בפועל כוונה הביקורת של כהן על הצה"ר לז'בוטינסקי, ולהתנגשויותיו התכופות עם ראשי הזרמים הציוניים היריבים. הוא סבר שדלות מצעה החיובי של התנועה מביאה לכך שחלקים רחבים מתומכיה אינם בקיאים בעקרונותיה הרעיוניים, וכי לנוכח המצב אין להתפלא 'עד כמה אין לאנשים, ואף לטובים שבהם, עד היום כל מושג נכון מן הפרוגרמה שלנו'.⁴⁵ להערכתו, תמיכתם של רבים ברוויזיוניזם הייתה בעיקרה 'תמיכת נגד' בגורם המבקר והשולל, ולא 'תמיכת בעד' במצע הרעיוני שלו.

באוגוסט 1932, חודשים ספורים לפני פרישת כהן מהצה"ר והצטרפותו למפלגת המדינה העברית, הוא זכה בפרס הספרות העברית מטעם ועד הקהילה היהודית בוורשה. תנועת הנוער של ברית תרומפלדור בביאלסטוק שלחה לו מכתב ברכה, שהיה רצוף אמנם במלים חמות ושהגדיר אותו כ'מנהיגנו ומשוררנו היקר והנערץ',⁴⁶ אך הוא גם תחם את מעמדו והשפעתו בתנועה. במכתב הטעימו צעירי התנועה כי הם 'רואים [בכהן] את מנהיגנו הרוחני',⁴⁷ משמע שחרף תפקידיו הבכירים הוא אינו מנהיג מעשי בעיניהם, כזה הראוי להוליך החלטות ארגוניות ומנהליות. הודגש שמפעלו הספרותי מתמצה בשירת הקנאים, המעורדת את רוח הלחימה והגבורה של הצעירים. לפיכך – זכייתו בפרס היא הבעת אמון בתנועה הרוויזיוניסטית, שכן לא כהן האדם זכה בו אלא התנועה הרוויזיוניסטית שעמה הוא

42 דו"ח מאת יעקב כהן לוועד המרכזי של ברית הצה"ר העולמי בלונדון מיום כ' אייר תרצ"ב, 26.5.1932, שם, ג' 30/6/2, עמ' 1-6.

43 מד"ר פרדיליך ליעקב כהן, 13.4.1932, ארכיון יעקב כהן, שם, פ-112/4; מוועד סניף ההסתדרות הציונים הרוויזיוניסטים בירושלים ליעקב כהן, 10.4.1932, שם, פ-112/5.

44 מיעקב כהן לוועד הפועל של ברית הצה"ר בלונדון, 31.4.1931, שם, ג' 30/6/2, עמ' 2.

45 שם.

46 מהמפקדה המקומית של ברית תרומפלדור בביאלסטוק ליעקב כהן, 8.8.1932, שם, פ-112/4.

47 שם.

נמנה, וערכו כמשורר מחוץ להקשרה של התנועה אינו משמעותי: 'אתה, משורר הגבורה, נפחת נשמת קנאים בקרבנו [...] פרסך הריהו אות הכרה לרוחך – רוח בית ר'.'⁴⁸

היכרותו של כהן עם מאיר גרוסמן הייתה שלב נוסף שהכשיר את פנייתו לתנועת העבודה ולהסתדרות העובדים הכללית. עוד לפני שכהן חבר אליו ולמפלגת המדינה העברית שייסד, גרוסמן ביטא בתנועה הרוויזיוניסטית קו עצמאי שגישר בין ימין לשמאל. הוא החל את דרכו כאחד מראשי קבוצת 'העמלנים' שפרשה מ'הפועל הצעיר', ייסד את 'הסתדרות הציונים העמלים' וכעבור זמן מה הצטרף לתנועה הרוויזיוניסטית. לארץ עלה ב-1934. למרות שזיהה את עצמו כימני ורוויזיוניסט, הוא נמנה עם הפלג 'השמאלי' של התנועה. זהותו הימנית לא מנעה ממנו לטפח קשרים עם הסתדרות העובדים הכללית, לעסוק בענייני עובדים ולדגול בערכי 'העבודה' והעמלנות כצו מוסרי מצפוני. המעבר בין התנועות לא שינה את זיקתו, שנותרה על כנה. עם כניסתו לצה"ר הוא ארגן את הפועלים הרוויזיוניסטים בארץ, ונבחר למזכיר הכללי של 'גוש העבודה הרביזיוניסטי'.⁴⁹ גרוסמן היה לאחד ממקדמי תנועת העבודה הלאומית: מפלגת המדינה העברית שבראשותו הקימה את 'ארגון עובדים מדינתיים' שפעל לקידום מטרותיו של 'החלוץ המדינתי' – מי שהיה בחלקו 'פועל עירוני', שעל זכויותיו כמועסק שמר ארגון עובדים מדינתיים, ובחלקו האחר 'מתיישב-חלוץ'. ארגון עובדים מדינתיים פנה להנהלת הסוכנות היהודית וביקש שתקצה לחלוציו קרקע להקמת גרעיני התיישבות.⁵⁰ האתוס החלוצי שגרוסמן ייצג לא היה שונה במאפייניו העיקריים מזה של תנועת העבודה והסתדרות העובדים: החלוץ המדינתי היה פועל/מתיישב העוסק בעבודות צווארון כחול מתוך שליחות לאומית (גם אם לא מעמדית, בהתאם או ברומה לתפיסת תנועת העבודה) ובעבודה חקלאית לכיבוש הקרקע. אחרי שייסד את מפלגת המדינה העברית פתח גרוסמן במשא ומתן עם ארגון העובדים הרוויזיוניסטי (הסתדרות עובדים לאומית) כדי להגיע להסכם משותף.⁵¹ ארגון עובדים מדינתיים הדגיש את תמיכתו בזכויות העובדים ובזכות למשא ומתן קולקטיבי.⁵² גרוסמן התנגד לרעיון הפרישה מהמוסדות הלאומיים ב-1933, ושלל את התבדלותה של התנועה הרוויזיוניסטית מההנהגה הציונית. הוא טען שעקרון האחדות התנועתית הפנים-רוויזיוניסטי צריך להיות מוחל כמו עקרון האחדות הציונית – 'אחדות תוך שוני'. לכן נכתב במצע מפלגתו כי היא 'דוחה כל נסיון להרוס את הסולידריות הלאומית ע"י מלחמת-מעמדות או התבדלות מפלגתית. [...]

מפלגת המדינה העברית מצדדת בעד שתוף פעולה הרמוני.⁵³ עמדתו של גרוסמן העירה

48 שם.

49 דוד תדיר, 'מאיר גרוסמן', אנציקלופדיה לחלוצי היישוב ובניו, תל אביב 1963, עמ' 3802.

50 מארגון עובדים מדינתיים, הנהלה ראשית לחלוץ המדינתי, מפלגת המדינה העברית, אל מחלקת ההתיישבות, הנהלת הסוכנות היהודית, 26.5.1937, אמ"ז, ל-4-6.

51 ראו לדוגמה: פרטיכל משיבת באי הכוח של הסתדרות העובדים הלאומית עם באי כוח ארגון העובדים המדינתיים, 10.3.1938, שם.

52 'מפלגת המדינה העברית: ראשי-פרקים מתולדותיה ותכניתה', שם, עמ' 3.

53 שם.

בכהן שוב את ההבנה שהנצה בו בעת שהותו בפולין כחבר התנועה הרוויזיוניסטית. גרוסמן עודד קשרים ושיח עם מתחרים ויריבים פוליטיים, ועמד על חשיבותו של ארגון עובדים שהעובד יכול להישען עליו כמקור להגנה ותמיכה. הוא גם הטמיע בכהן הבורגני-עירוני את ערך התיישבות החלוצית ואת עבודת האדמה כשליחות ציונית מהמעלה הראשונה. שני מקרים המחישו לכהן מה קטנים הסיכויים שז'בוטינסקי יגיע להנהגה פוליטית בתנועה הציונית. ב־1925 הביע האחרון בפניו את החשש כי לנוכח הצלחת התנועה הרוויזיוניסטית היא עוד עלולה להגיע לעמדת הנהגה בתנועה הציונית, והתוודה באזניו כי להצרת הכוונות שלו על השגת השלטון בה אין בשלב זה כיסוי ממשי: 'יש סכנה כי בעוד חדשים אחדים יפקדו וייסרנו הקב"ה בשורה של נצחונות, בטרם הוכשרנו למשא הכתר'.⁵⁴ דפוס התנהגות זה של ז'בוטינסקי שב ועלה כשנקרתה לו ב־1931 שעת כושר להשתלט על הנהגת הקונגרס הציוני ולזכות בשליטה פוליטית במוסדות הציוניים. בקונגרס הי"ז של ההסתדרות הציונית, ב־1931, מצאה עצמה מפא"י בעמדת נחיתות מול יריבותיה האזרחיות, ובראשן התנועה הרוויזיוניסטית. בן-גוריון העריך שנציגי הפועלים יהיו רק 29% מכלל צירי הקונגרס.⁵⁵ הייתה זו הזדמנות לז'בוטינסקי לגייס לצידו את החוגים האזרחיים והדתיים ולהדיח את תנועת העבודה ממוקד ההשפעה המרכזי בהנהגה הציונית העולמית, אך בהשפעת האקטיביסטים במפלגתו, ובשל התחושה שהצלחתה האלקטורלית מעניקה למפלגה מרחב פעולה גדול מזה שעמיתותיה נכונות להעניק לה, דבק הצה"ר בדוגמטיות רעיונית וסירב לשאת ולתת על עקרונותיו עם שותפים פוטנציאליים. התנועה איימה לפרוש מהקונגרס אם לא יתקבלו עקרונותיה הרעיוניים-מדיניים ואם לא יינתן לה תפקיד בראשות הנהגתו, וז'בוטינסקי תבע גם לשריין 50% מהמקומות בהנהלה לאנשיו. השותפים הפוטנציאליים סירבו לתנאי זה מחשש שיאכזרו מכוחם היחסי בקונגרס, והדבר דחף את 'המזרחי' וה'הציונים הכלליים' ב' לכיוונה של מפא"י. תביעתה האולטימטיבית של הצה"ר מיתר הסיעות להכיר בכוחה ולתת לה את המעמד הראוי לה (לתפיסתה) בהנהגת הקונגרס, הביאה לנידויה על ידן. בתגובה, הרוויזיוניסטים התחפרו בעמדותיהם ונקטו בנימה פולמוסית במגעייהם עם הסיעות. הם סירבו לכל פשרה שהייתה מאפשרת להם להקים קואליציה בלי הפועלים ורוב הציונים הכלליים א',⁵⁶ וכהן, שהשתתף כנציג הצה"ר בקונגרס זה,⁵⁷ הבין שז'בוטינסקי מכשיל את עצמו בכל פעם שבה הוא מתקרב להשגת שאיפותיו הפוליטיות. נראה היה שחברות בתנועה הרוויזיוניסטית משמעה השתייכות לתנועת אופוזיציה ולא למפלגת שלטון. מעמדה הפוליטי של תנועת העבודה היה איתן, ולא היו

54 מזאב ז'בוטינסקי ליעקב כהן, 30.12.1925, ל4-6, אמ"ז, א-15/2.

55 דוד בן-גוריון, זכרונות, א, תל אביב 1971, עמ' 462.

56 יעקב גורן, העימות הקובע: בין תנועת העבודה לתנועה הרביזיוניסטית בארץ ישראל 1925-1931, תל אביב 1986, עמ' 276, 283-284; Mitchell Cohen, *Zion and State-Nation, Class and the Shaping of Modern Israel*, New York 1987, p. 177

57 מיעקב כהן לנמען לא ידוע, 13.3.1933, ארכיון גנזים, 219-354.

לה יריבים ממשיים שדיחו אותה ממנו. לאור זאת כהן בחר שלא לאמץ את אסטרטגיית 'הפרישה' של ז'בוטינסקי, וסירב לצאת 'למדבר הפוליטי' עם חברי התנועה. הוא העדיף להישאר במיינסטרים, והדבר הוביל מאוחר יותר לחבירה שלו לתנועת השלטון מפא"י. חברותו של כהן בצה"ר הסתיימה עם החלטת התנועה לפרוש מהסתדרות הציונית. ב-1934 החלה הצה"ר להקים ארגונים מתחרים לאלה שתנועת הפועלים נהנתה מרוב בהם, וכשהוחלט כי בקונגרס הציוני הבא (הי"ט) יקבעו סנקציות נגד מפלגות שלא יצייתו להחלטותיו, הודיע הצה"ר כי החלטה זו מכוונת נגדו וכי לא ישתתף בבחירות ב-1935.⁵⁸ החלטת ז'בוטינסקי לפרוש מהסתדרות הציונית ולהקים הסתדרות רוויזיוניסטית מתחרה ('ההסתדרות הציונית החדשה' – הצ"ח), עוררה התנגדות רבוב בכירי התנועה, שחלקו עליו פומבית ותבעו ממנו להיאבק להשגת השלטון מתוך ההסתדרות הציונית. הם ראו בפרישה שגיאה פוליטית ופיצול כוחות במאבק להשגת המטרה הציונית, ורבים מהם החליטו לעזוב את התנועה כשז'בוטינסקי לא שעה להם.⁵⁹ בין העוזבים היה גם כהן, שייסד עם גרוסמן את מפלגת המדינה העברית ואת תנועת הנוער 'בר"ק' (ברית הקנאים) שבראשה עמד.⁶⁰ במקביל לקרע בין כהן לז'בוטינסקי החריף מצבה של יהדות פולין. בשנים 1930-1935 חוותה פולין משבר כלכלי חמור, שלווה בגל אנטישמיות שכלל חרם על עסקים יהודיים, פוגרומים, הטלת מסי רכוש ייעודיים על היהודים ופיטורים המוניים שלהם כדי 'לפנות מקומות תעסוקה לפולנים'. איכרים שמכרו מוצרים חיוניים ליהודים הוכו, והרשויות עודדו באגרסיביות הגירה של יהודים מהמדינה. אך מדיניות 'הספר הלבן' של המנדט הבריטי והגבלת ההגירה לארצות הברית לא הותירו להם יעדים להגירה,⁶¹ וכן-גוריון תיאר ב-1936 את מצבם כ'שוואה'.⁶² העיתונות היהודית בפולין הציגה את החיים בארץ כהיפוך המוחלט: היא תיארה את בתי הפאר בתל אביב, הפליגה בתיאור חיי ההגשמה של החלוצים והדגישה כי בארץ-ישראל יש לילדים ביטחון אישי רב וכי מראה ילדים צוחקים הוא חזון נפרץ.⁶³ ערב עלייתו הורע מצבו הכלכלי של כהן. המכון לחוכמת ישראל בוורשה, שבו עבד, נקלע לקשיים והתקשה לשלם את משכורות המרצים. כתב העת מאזניים לא העביר לו שכר סופרים על יצירותיו, ופרס ספרותי שבו זכה בפולין התגלה כנטול מענק כספי. כהן

- 58 מרדכי נאור ודן גלעדי, ארץ-ישראל במאה העשרים: מיישוב למדינה, 1900-1950, תל אביב 2016, עמ' 228; פילובסקי, מן הקנון הרתי אל המיתוס הציוני, עמ' 64.
- 59 צחור, המאבק בין המפלגה הרוויזיוניסטית לתנועת העבודה, עמ' 17-18.
- 60 פילובסקי, מן הקנון הרתי אל המיתוס הציוני, עמ' 63-64, 66-67, 78.
- 61 אירית צ'רניאבסקי, יהודי פולין בעלייה החמישית 1932-1939, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים 2010 (להלן: צ'רניאבסקי, יהודי פולין), עמ' 27-36, 40-43, 50-57; יעקב שביט ויהודה ריינהרץ, הדרך לספטמבר 1939: היישוב, יהודי פולין והתנועה הציונית ערב מלחמת העולם השנייה, תל אביב 2013, עמ' 19-79.
- 62 שם, עמ' 31-32.
- 63 צ'רניאבסקי, יהודי פולין, עמ' 82-93.

התלונן ששקע בחובות,⁶⁴ ולאחר שיחסיו עם ז'בוטינסקי עלו על שרטון הוא החליט לממש את הציונות ולעלות לארץ ב־1934.

עם עלייתו התנתק כהן, כאמור, מהתנועה הרוויזיוניסטית. הוא פרסם מאמר חריף נגד ז'בוטינסקי, התנער מכל זיקה לרוויזיוניזם,⁶⁵ והחל מפרסם יצירות אוהדות לתפיסת אחדות העבודה ההיסטורית. הוא רכש מנוי לעיתון מפא"י דבר, שבו פרסם חלק משיריו החדשים,⁶⁶ וביקש לבקר בקיבוצים ובמושבים ולדון עם חבריהם בענייני ספרות.⁶⁷ אך כשמפא"י וההסתדרות הכללית קיבלו את כהן במאור פנים, יחסן אליו היה לצנינים בעיני הזרמים הסוציאליסטיים הדוגמטיים בארץ.

מניעה של תנועת העבודה לקבלת 'החבר' כהן

להסתדרות העובדים הכללית היו קשרי עבודה עם כהן עוד כשנמנה עם בכירי התנועה הרוויזיוניסטית בפולין, ועל יסוד קשרים אלה הוא ביצר בבואו ארצה את קשריו עם מפא"י. כך בדצמבר 1928, כשכתב העת הסנה בעריכתו של כהן עמד לראות אור בפולין, פנה אליו שמואל יבנאלי, מנהל אגף התרבות בהסתדרות הכללית וממייסדי מפא"י, והציע שישלח ארצה גיליונות שלו במחיר מוזל כדי שיופצו בחדרי הקריאה ההסתדרותיים ויזכו בקוראים רבים.⁶⁸ להצעה זו הייתה משמעות רבה בעבור כהן, שנאלץ להתמודד עם דעיכת כתבי העת העבריים במזרח אירופה, ויתרה מכך: באמצעות ההפצה העניפה של ההסתדרות הוא עתיד היה לבסס לו מקום בחוגי הספרות בארץ. הסכמתו הייתה חשובה להסתדרות, שקיוותה לממש את אתוס הפועל המשכיל, בין היתר באמצעות חדרי הקריאה העשירים שהעמידה לרשות חבריה.⁶⁹ הפער הרעיוני לא היה בעיניה מחסום, שכן היא לא צנזרה את חומרי הקריאה של חבריה ולא תחמה את הרחבת אופקי הפועל לאידיאולוגיה הסוציאליסטית. ברל כצנלסון הוא שקידם תפיסה זו בהסתדרות, בהנחה שהקשרים עם החוג הספרותי הציוני יקרבו אליה חוגי אינטליגנציה רחבים. כך, האמין כצנלסון, תתבסס תנועת הפועלים

64 מיעקב כהן לפישל לחובר, 19.12.1932, ארכיון גנזים, 168/15134/16; כנ"ל, 21.12.1931, שם, 166/15132/16; דוד וינפלד, *השירה העברית בפולין בין שתי מלחמות העולם*, ירושלים 1997, עמ' 19; Shmuel Werses, 'The Hebrew Press and Its Readership in Interwar Poland', in: Yisrael Gutman et al (eds.), *The Jews of Poland Between Two World Wars*, Hanover 1989, pp. 312–333

65 פילובסקי, *מן הקנון הדתי אל המיתוס הציוני*, עמ' 64–65. העיתון הרוויזיוניסטי הירדן ביקר את דברי כהן בדבר: 'אני זה כבר פרשתי מז'בוטינסקי ועדתו [...] שכן אחת האכזבות הגדולות ביותר שבחיי שמה ז'בוטינסקי'. ראו: ב' אליצדק, 'על אכזבתו של מר יעקב כהן', הירדן, 4.2.1938.

66 ראו בדבר, תל אביב, אמ"ז, פ-7/16/112; 'יעקב כהן, למדוואו הצדיקים', דבר, 21.8.1942.

67 מהמחלקה לתרבות של ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל ליעקב כהן, 31.10.1934, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/7/3.

68 משמואל יבנאלי ליעקב כהן, 25.12.1928, שם, פ-112/7-3.

69 יצחק גרינברג, זלמן ארן: פוליטיקאי כאינטלקטואל, תל אביב 2018, עמ' 117–118.

כתנועה תרבותית וחינוכית גדולה, שתקרב אליה את כל הזרמים הרעיוניים המעוניינים גם הם ביצירת פועל משכיל.⁷⁰

כשעלה כהן ארצה וביקש לחבור לתנועת העבודה, קידמה ההסתדרות את פניו במאור פנים, כחבר רצוי. אך המעוזים הרעיוניים של תנועת העבודה נותרו מנוכרים וחשדנים כלפיו. המחויבות הרעיונית של ארגוני תנועת העבודה לאידיאל הסוציאליסטי-קיבוצי היא שהתוותה את יחסם לכהן. ההסתדרות, שבפעולתה בערים הייתה ארגון גג שאיגד חברים מזרמים רעיוניים שונים (שהצטרפו אליה לא אחת מטעמים אינטרסנטיים), גילתה סובלנות גם כלפי מי שלא הגשימו בגופם את האידיאל החלוצי-סוציאליסטי,⁷¹ וכך היה גם בעניין כהן: ועדת התרבות של ההסתדרות יזמה ב-1938 ערב שהוקדש ליצירתו,⁷² והוא הוזמן להשתתף בערב לכבודו בכפר הנוער בן שמן.⁷³ כן הוזמן לתערוכת הספר העברי שיזמה ההסתדרות ב'עיר האדומה' (חיפה): 'זוהי הפעם הראשונה שי. כהן נפגש עם צבור הפועלים. הקהל הרב שבא מוכיח [...] כי אין חיץ בין צבור הפועלים והמשורר יעקב כהן'.⁷⁴ הוא הוזמן לא רק לפורומים שעסקו ביצירתו, אלא גם לפורומים שיאפשרו 'לקהל השומעים שלנו לשמוע את הערכתך על עניינים העומדים ברומו של עולם',⁷⁵ והוצע לו להשתתף בוועדה שתתכנן את חגיגות מחצית היובל להתיישבות העובדת בעמק יזרעאל.⁷⁶ כהן הצטרף להסתדרות והוזמן להשתתף במועצותיה.⁷⁷ האדמיניסטרציה ההסתדרותית נהגה בו בכבוד רב, והנהלת ההסתדרות פינתה מזמנה כדי להיפגש עמו כשביקש.⁷⁸

לעומתן, הגרעין הקיבוצי, שראה ביסוד הרעיוני את סיבת קיומו, לא גילה סובלנות דומה. אמנם בקיבוצים נטו להיענות ליוזמותיו של כהן להרצות בפני החברים, ובאופן רשמי קיבלו את ההכשר שהעניקה לו ההסתדרות, אך הם עשו זאת בלב ולב. הוא הוזמן

-
- 70 אניטה שפירא, ברל, תל אביב 2000, עמ' 451-452.
- 71 זאב צהור, שורשי הפוליטיקה הישראלית, תל אביב 1992, עמ' 61-62. ראו גם הערכת הימין הרוויזיוניסטי: יוסף קלוזנר, 'משהו על יעקב כהן בן השישים', הארץ, 18.7.1941.
- 72 מח"א פרידמן, ועדת התרבות של מועצת פועלי תל אביב ויפו בהסתדרות הכללית, ליעקב כהן, 27.10.1938, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/7-3; ממועצת עובדי כפר הנוער בן שמן של הסתדרות העובדים הכללית ליעקב כהן, 10.5.1942, שם.
- 73 שם.
- 74 'חיפה, פגישה עם המשורר יעקב כהן', דבר, 2.11.1943.
- 75 ממוזכירות מפלגת פועלי ארץ-ישראל סניף תל אביב ליעקב כהן, 28.2.1944, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/7-3.
- 76 מהמרכו לתרבות של ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל ליעקב כהן, 9.1.1946, שם.
- 77 מהוועד הפועל של ההסתדרות הכללית ליעקב כהן, 30.11.1956, שם.
- 78 כשהגיע כהן למשרדי הנהלת ההסתדרות בלי שקבע מועד, ולא נפגש עם הבכיר שביקש לראות, נשלח אליו מכתב התנצלות. ראו: מפנחס לוביאניקר [לבון], הוועד הפועל של ההסתדרות הכללית ליעקב כהן, 20.6.1950, שם.

ב־1943 לסבב הרצאות בהתיישבות העובדת, אבל הזמנתו הייתה מנוכרת ומאולצת.⁷⁹ למרות שעמל לבסס את קשריו עם מפעל ההתיישבות החלוצית של תנועת העבודה,⁸⁰ הוא לא התקבל כחבר רצוי בעיני הגורמים הדוגמטיים בתנועה, שלא הכירו בערך יצירותיו.⁸¹ גם בהסתדרות הכללית, שקיבלה אותו כאמור ברצון, העריכו שבנושא הרעיוני הוא נותר זר לתנועת העבודה. זלמן ארן, מראשי מפא"י, שלח לו בקביעות את פרסומי התנועה כדי שיכיר את עמדותיה,⁸² ונראה שבשורותיה רווחה ההערכה שאף שהוא ניתק את עצמו מהתנועה הרעיונית, כהן נותר מקורב לימין האזרחי. כשהסתדרות יזמה ב־1937 את 'מפעל פדיון העבודה' לתמיכה במחוסרי עבודה ביישוב, היא פנתה לכהן וביקשה שיחתום על כרוז הקורא לציבור על כל פלגיו לתרום למפעל זה. ממכתבה אליו עולה שכהן הוערך כאיש רוח שיקסום לחברי החוג האזרחי העירוני-בורגני ('בעלי יכולת'; רופאים, מורים, סופרים, אמנים ובעלי מקצועות חופשיים).⁸³

החלטת ההסתדרות לקרב את כהן נבעה, כאמור, מנכונותה להכיל גורמים שאינם סוציאליסטיים, ומהמכנה המשותף שחלקו ביחס לתחיית 'העברי החדש'. היא אמנם ראתה ב'פועל' העברי דמות בעלת עוצמה גופנית, אך אתוס 'הפועל המשכיל' העמיד גם את הרחבת האופקים, הלימוד והידע בין תכונותיו. ההסתדרות הקימה נבחרות ספורט, ודאגה להזמין את כהן לחלקן עוד לפני עלייתו ארצה.⁸⁴ קנה המידה הסוציאליסטי לא היה בעיני הפלג ההסתדרותי העירוני חזות הכל, והוא היה נכונה לקרב אליו גורמים רעיוניים שונים על יסוד מכנה רעיוני משותף אחר, כמו זה של 'העברי החדש'.⁸⁵

במפא"י רווחה ההנחה שלאמנים יוצרים יש תפקיד בעיצוב תפיסת עולם ועמדות חברתיות, אבל גם במתן יוקרה אינטלקטואלית לגורם הפוליטי המזוהה עמם. הסברה הייתה כי תמיכתם של סופרים במפלגה תעניק לה ולמצעה הרעיוני תדמית החורגת מתחום העסקנות הפוליטית, תקשור אותם לשאר רוח ולתרבות גבוהה, ותעניק תוקף פילוסופי-רעיוני לעקרונותיה המדיניים. אך למרות שמפא"י עמלה לקשור אליה סופרים ואמנים, היא

79 מוועדת התרבות הבין-קיבוצית ליעקב כהן, 6.9.1943, שם.
 80 הזמנת הוועדה לפדיון העבודה במועצת פועלי תל אביב ויפו של ההסתדרות הכללית, ליעקב כהן, 23.1.1938, שם. ראו גם: הזמנת ועדת התרבות של מועצת פועלי תל אביב יפו בהסתדרות הכללית, ליעקב כהן, 11.12.1941, שם; הזמנת מועצת עובדי כפר הנוער בן שמן של הסתדרות העובדים הכללית, ליעקב כהן, 10.5.1942, שם.
 81 מוועדת התרבות הבין-קיבוצית ליעקב כהן, 6.9.1943, שם.
 82 מזלמן אהרנוביץ' ליעקב כהן, 15.3.1943, שם.
 83 ממועצת פועלי תל-אביב ויפו בהסתדרות הכללית ליעקב כהן, 5.12.1937, שם; כנ"ל, 19.12.1937, שם.
 84 מהוועד המרכזי של התאגדות לתרבות גופנית 'הפועל' בהסתדרות הכללית אל יעקב כהן, 21.3.1932, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/7-3.
 85 מיכאל בר-זוהר, בן-גוריון, א, תל אביב 1987 (להלן: בר-זוהר, בן-גוריון), עמ' 249-250; ניר קידר, ממלכתיות: התפיסה האזרחית של דוד בן-גוריון, ירושלים 2009, עמ' 139-140; זאב שטרנהל, בניין אומה או תיקון חברה: לאומיות וסוציאליזם בתנועת העבודה הישראלית, 1904-1940, תל אביב 1995, עמ' 275-332.

לא זכתה להצלחה יתרה (אף שהסופר ס' יזהר הצטרף אליה לתקופה קצרה).⁸⁶ משום כך נתפס הקשר שלה עם יעקב כהן כחשוב מבחינה ציבורית. הפרשנות הפרגמטית שמפא"י נתנה לתפיסת עולמה הסוציאליסטית,⁸⁷ הביאה אותה להכליל יוצרים כמו כהן בספרי הלימוד של זרם העובדים ומאוחר יותר במערכת החינוך הממלכתית,⁸⁸ למרות שכהן לא חלק את הטרמינולוגיה הסוציאליסטית-חלוצית וההתיישבותית המוצהרת שלהם. למעשה, החל מתהווה פער בין הטרמינולוגיה לבין המדיניות הממומשת. בבתי הספר של מפא"י נשמרו הסיסמאות הסוציאליסטיות ברמה ההצהרתית, בשעה שמדיניותם הלכה והתרחקה מהן. יצירותיו של כהן נלמדו בבתי-הספר של זרם העובדים, ומרכז הסתדרות המורים (של ההסתדרות הכללית) ארגן לחבריו 'מסיבה לכבוד המשורר יעקב כהן' בבית המורה, שבו נדונו ונותחו יצירותיו הספרותיות.⁸⁹

ב'ועידה הארצית של עסקני תרבות' שיזמה מחלקת התרבות של הוועד הלאומי של כנסת ישראל ב-1936, הוגדרה חשיבות הסופרים 'לעולה ולשאלת השכלת העם'.⁹⁰ לסופרים נועד תפקיד מרכזי ב'תחיית הרוח' של היישוב המתהווה בארץ, והרנסנס הלאומי לא יכול היה להתממש בלעדיה ובלי שינוי תפיסת העולם הפנימית. על היוצרים הוטל 'לשמור על רוחנו מכל משמר לבל יבולע לאומן לבנו ולבל תועם הכרת צדקתנו לרגע',⁹¹ אבל גם לשמש כסוכני סוציאליזציה לעולים החדשים ולהיות גשר לקירובם התרבותי-רעיוני.⁹² ההערכה

86 זאב צהור, 'מערכות הבחירות הראשונות והמפה הפוליטית', בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה (עורכים), *העשור הראשון: תש"ח-תשי"ח*, ירושלים 1998, עמ' 31. הזירה הפוליטית ייחסה חשיבות רבה להכירה של אמנים ויוצרים אליה. ראו: מיכאל גלזמן, *שירת הטבועים: המלנכוליה של הריכוניות בשירה העברית בשנות החמישים והשישים*, חיפה 2018, עמ' 51; זיוה שמיר, 'שיר הקונגרס של ביאליק "ראיתיכם שוב בקוצר ידכם": בין הממסד הפוליטי וממסד הספרות, בין היסטוריה לספרות', בתוך: *בין היסטוריה לספרות*, דינון 1983; יעל דר, 'כחלוצים לפני המחנה הצעיר: שני דגמי חלוציות מתחרים בגירסא דינקותא של השומר הצעיר', *ישראל*, 23 (2016), עמ' 315-318; אניטה שפירא, 'תפיסת התרבות של ברל כצנלסון', *קשר*, 35 (2007), עמ' 84-85.

87 Mitchell Cohen, 'A Preface to the Study of Modern Jewish Political Thought', *Jewish Social Studies*, Vol. 9, No. 2 (2003), pp. 12-14

88 מהמרכז לחינוך בהסתדרות הכללית ליעקב כהן, 10.6.1952, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/7-3; מהמחלקה הפרדגוגית המרכז לחינוך בהסתדרות הכללית ליעקב כהן, 21.7.1953, שם, Na'ama Sheffi, *Israeli Education System in Search of a Pantheon of Heroes, 1948-1967*, *Israel Studies*, Vol. 7 (2002), p. 67

89 משלום לוי, המזכיר הכללי, מרכז הסתדרות המורים בישראל, הוועד הפועל בהסתדרות הכללית, לחבר יצחק שלו, 20.12.1959, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/7-3; כנ"ל, 30.12.1959, שם.

90 מד"ר יהודה אבן-שמואל קופמן, מחלקת התרבות, הוועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ ישראל לקלוב פא"ן, ערב ראש השנה תרצ"ז, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/8-3.

91 קריאת מחלקת התרבות של הוועד הלאומי לכל עסקני התרבות בארץ, תרצ"ז, שם.

92 ממשח ראט, מנהל סניף מחלקת התרבות בתל אביב, הוועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ ישראל, ליעקב כהן, 1.2.1942, שם; מבין ציון כץ למועצה למען הלשון העברית, שם, אמ"ז, פ-112-3/9; מי' קלינוב, מנהל מחלקת ההסברה בסוכנות היהודית לארץ ישראל ליעקב כהן, 3.2.1941, שם; 'קריאת מחלקת התרבות של הוועד הלאומי לכל עסקני התרבות בארץ, תרצ"ז', שם, אמ"ז, פ-112-3/8.

שרווחה בזירה הפוליטית כי יוצרי תרבות יתפסו כציבור כגורמים אובייקטיביים ונטולי שיקולים עסקניים, ולכן יתקבלו המסרים שיפיצו בנכונות רבה יותר. לאחר קום המדינה המשיכה מפא"י לקשור סופרים ויוצרים עם הישגי המדינה הצעירה, שהיו מקור לעשייה, חזון, יצירתיות וקידמה – ביטוי למאפייניה של מדינה מערבית מתקדמת.⁹³ ארגון אמהות עובדות של ההסתדרות הכללית גייס את כהן ועוד סופרים ואמנים להתמודד עם מצוקת המעברות ולטעת תקווה באשר לזמניותן. הארגון הפעיל מדי שנה 'שוק תערוכה' בפורים, שבו השתתפו סופרים ויוצרים ושהכנסותיו הוקדשו לילדי המעברות. הסופרים, וכהן בכללם, נקראו לתרום את יצירותיהם למכירה.⁹⁴ התגייסותם של מעצבי התרבות הלאומית למטרה זו נועדה גם להמחיש את הפוטנציאל האנושי שיש במעברות ואת תושביהן. ההסתדרות יזמה גם 'מסיבות ספרותיות' ביישובי הדרום, בעיירות פיתוח ובמוקדי עולים, וסופרים הקרובים אליה קראו בהן את יצירותיהם ושוחחו עליהן עם התושבים.⁹⁵

התקרבותו של כהן לתנועת העבודה מצאה ביטוי גם בקשריו עם המיליה הספרותי בארץ. ב־1936 הציעו יוצרים וכותבים שונים את יצירותיהם לכתב העת הספרותי **כנסת**, שכהן ערך. בין הפונים היה גם אברהם קריב, איש תנועת העבודה ועורך המדור הספרותי בדבר, שביקש לכלול ב**כנסת** שיר משלו. קריב פנה לכהן בהיסוס, וביקש שיקול אם 'עצם השיר להצוץ לך'. הוא התחייב לבצע את כל ההגהות והשינויים שכהן יבקש, ואף הוסיף: 'אני גופי מוצא שהוא מופשט מאד ורחוק מישובו של עולם',⁹⁶ כהן נענה לפנייה, והייתה זו תחילתם של קשר מקצועי ארוך וידידות בין השניים. כשכהן סיים את כתיבתה של יצירה חדשה או פרסם ספר פרי עטו הוא נהג לשלוח אותם לקריב, ונראה שלא עשה זאת רק כי קיווה שהוא יתייחס אליהם בדבר או במאזניים, אלא גם מתוך הערכה אישית. קריב חיווה את דעתו לא רק על יצירותיו החדשות של כהן, אלא גם על הוותיקות. הוא פסק אלו מהן יופיעו במאזניים, ואם יפורסמו במלואן.⁹⁷ כהן קיבל מקריב משוב חיובי וחיזוקים בעניין משקלן הספרותי של יצירותיו וקריב, שהיה חבר בוועדת פרס ביאליק, צידד במתן הפרס לכהן.⁹⁸ ב־1956, אחרי שכהן שלח לקריב את ספר שריו החדש **רום ותהום**, כתב לו קריב: 'יום אני משקה מעט את נפשי ממעין שירתך הגדולה'.⁹⁹ קריב גם יעץ לכהן והדריך אותו בעניין יצירות שלו שכללו ביקורת חברתית ופוליטית. הוא הבהיר לו כי ליוצר הנמנה עם הזרם המרכזי החברתי והפוליטי יש גבולות ביקורת ברורים: בעוד שבתקופה

93 מהמרכז לתרבות והסברה בהסתדרות הכללית ליעקב כהן, 8.4.1951, שם, פ-112/7-3.
 94 מארגון אמהות עובדות במועצת פועלי תל-אביב ויפו בהסתדרות הכללית ליעקב כהן, 14.2.1952, שם.
 ראו גם: כנ"ל, 25.1.1954, שם.
 95 מהמרכז לתרבות והסברה בהסתדרות הכללית ליעקב כהן, 17.7.1952, שם.
 96 מאברהם קריב ליעקב כהן, 5.6.1936, שם, אמ"ז, פ--112 / 17 / 145.
 97 כנ"ל, 29.3.1955, שם, פ--112 / 3/9.
 98 כנ"ל, 31.5.1940, שם.
 99 כנ"ל, 25.4.1956, שם.

הרוויזיוניסטית הוא יכול היה להרחיב את הביקורת על ראשי היישוב, עתה אין לו עוד חופש דומה. קריב המליץ לכהן לבקר כשלים מדיניים וחברתיים, אך להבטיח שהביקורת לא תערער על מוסכמות קונסנזואליות. ב-1940 הוא נאלץ להמחיש לכהן את מגבלות הביקורת נגד ההנהגה והזרם המרכזי, כשהתייחס לשירו 'ואתה זקף ראשך' והסביר כי 'מטעמים שבטקט לא מן המדה להביא עתה תוכחה קשה זו כלפי "עם שלומנו"'. לכן הנני מחזיר בזה לכבודך את השיר האמור.¹⁰⁰

הימין אינו מנתק מגע

ארבע שנים לאחר עלייתו, כשנודע ביישוב על עזיבתו את התנועה הרוויזיוניסטית, ניסו בימין האזרחי לקרב את כהן לשורותיהם. החוגים האזרחיים התבססו אמנם בתנועה הציונית העולמית, ונמנו עמם איכרים, פרדסנים ובעלי הון, אך מבחינה רעיונית הם סבלו מנחיתות תדמיתית. בימין הרוויזיוניסטי הוגדר ז'בוטינסקי כסמכות הרעיונית וכמתווה הדרך האידיאולוגית. בחוגי השמאל פעלו אישים כברל כצנלסון, ההוגה הרעיוני של מפא"י, לצד יצחק טבנקין ומאיר יערי בתנועה הקיבוצית, שהעניקו גושפנקה רעיונית לאחדות העבודה והשומר הצעיר. בחוגים האזרחיים לא התבססה סמכות רעיונית מוסכמת, ונראה היה כי למצעם האידיאולוגי חסרה משנה סדורה. הם גיבשו אמנם עמדות כלכליות וחברתיות שעיקרן תמיכה בעקרונות הכלכלה הקפיטליסטית, אך נראה היה כי אלה קונקרטיים ומתייחסות לבעיות מיידיות, ואינן נשענות על מצע רעיוני כללי.

כדי להתגבר על המחסור בסמכות רעיונית מוסכמת ניסו החוגים האזרחיים לקשור את עצמם לאינטלקטואלים כדוגמת קלוזנר הרוויזיוניסט או משה גליקסון,¹⁰¹ אך לא היה בכך די לבסס סמכות רעיונית שוות משקל לעסקנים הפוליטיים. במקביל ניסו בחוגים האזרחיים לגייס הוגים, אמנים וסופרים, כשהצלחתם הגדולה הייתה בחבירת ביאליק אליהם. אך לאחר פטירתו נוצר חלל שצריך היה למלא. הזרם האזרחי 'השמאלי' בראשות משה קול (שהצטרף כסיעה להסתדרות הכללית והקים מפעלי התיישבות), פנה גם הוא לכהן ב-1938, לאחר שנראה היה כי הוא אינו שולל את מפא"י ואף עומד בקשרים עמה. מאחר שמחויבותו הרעיונית של כהן לשמאל הסוציאליסטי הוטלה בספק, קיווה הפלג האזרחי 'השמאלי' שהוא ימצא בו את שביל הזהב המקשר בין עברו הימני להתקרבותו למפא"י. המזכירות העליונה של החלוץ הכלל ציוני ביקשה ממנו שישתתף באירוע לציון הוצאת כתבי משה גליקסון, בהנחה שהסכמתו תסמל הכרה בסמכות הרעיונית של סיעת 'השמאל'

100 כנ"ל, 24.7.1940, שם.

101 יוסף קלוזנר, מהותה ושאיפותיה של הציונות הכללית: הרצאה ב'ברית הציוניים הכלליים', ירושלים כ"ח באדר תש"ב.

האזרחי.¹⁰² מאמציו של קול לגייס את כהן נמשכו גם בשנים מאוחרות יותר,¹⁰³ והציונים הכלליים יזמו ערכים מיוחדים שהוקדשו ליצירותיו.¹⁰⁴ גם הפלג הימני (העירוני-בורגני) של תנועה זו ניסה, במקביל, לקרב את כהן אליו באמצעות ועדת התרבות של התנועה. אך בניגוד לפלג 'השמאלי', הפנייה לכהן לא התבססה על הזדהות פוליטית אלא נשארה במישור התרבותי והספרותי בלבד. היא נעשתה בהדרגה, כשהשלב הראשון היה ניסיון לברר אם כהן יאות לשאת 'הרצאה אחת או שתיים' במועדוני התרבות של התנועה. ועדת התרבות התחייבה שלא תתערב בבחירת נושאי ההרצאה, והזמינה את כהן להודיע 'על איזה נושאים הוא מוכן להרצות אצלנו'.¹⁰⁵ בהזדמנות אחרת פנו חברי הפלג האזרחי הימני לרגש הנוסטלגיה שלו, כדי לשכנעו להשתתף באירועים של הציונים הכלליים. הוא גם הוזמן לאירוע שהתקיים ב-1941 לרגל עלייתו לארץ של אחד מבכירי נציגיה של התנועה בפולין וחבר הסיים לשעבר, שאותו הכיר בפולין.¹⁰⁶ בעוד שהפלג 'השמאלי' ניסה לזכות בגושפנקה רעיונית של כהן לדרכו, הפלג הימני חיפש רק זיקה מעורפלת עם סופרים והוגי דעות שייקשרו לתנועה, לא בהכרח על בסיס של הסכמה רעיונית או ליבון עקרונות המפלגה. די היה לפלג זה בקשר עם מעצבי תרבות, גם אם רופף ובר חלוף. כהן, מצידו, הקפיד שלא 'לשרוף את הגשרים' לימין. הוא השתתף באירועי תרבות של הימין האזרחי ופרסם ב-1938 עיבוד דרמטי לספר של קלוזנר.¹⁰⁷

במקביל, המשיכה התנועה הרוויזיוניסטית לנסות ולקשור את עצמה לכהן. הואיל והוא התנתק ממנה בגלוי, ואפסו הסיכויים לשכנעו לשוב ולהימנות עם מנהיגיה, היא ניסתה לשכנעו להזדהות עם מיזמים לא-פוליטיים שלה כדי לחזק בתודעת הציבור את הקשר ביניהם. ההערכה הייתה שהוא יתקשה לסרב לתמוך במיזמים חברתיים וציוניים שאינם פעילות מפלגתית במובנה הצר. ב-1935 פנתה אליו נציבות בית"ר בפולין וביקשה לגייס את תמיכתו על יסוד מחויבותו לעברית. הוא התבקש לשלוח עותק של אחד מספריו שיינתן כפרס לזוכה בתחרות השפה העברית. בבית"ר הדגישו שפעילותם להפצת העברית היא א-פוליטית ומכוונת לכל הזרמים והחוגים הרעיוניים.¹⁰⁸ ב-1939 הוזמן כהן בן ה-58 לסייר בסניף החדש של קופת חולים לאומית בתל אביב, והובטח לו סיור מודרך על ידי חברי

102 מישאל בן שם, המזכירות העליונה של הסדרריות עולמיות הנוער הציוני-החלוץ הכלל-ציוני בארץ-ישראל ליעקב כהן, 14.11.1938, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112 / 3.11.

103 הזמנה ממשה קולדוני (קול), המזכירות העליונה של הציונים הכלליים ליעקב כהן, 25.3.1941, שם.

104 מב' שורץ, ארגון העובדים הציונים הכלליים ליעקב כהן, 20.11.1941, 29.11.1941, שם.

105 מהוועדה לתרבות שע"י ברית הציונים הכלליים בארץ ישראל ליעקב כהן, 13.11.1941, שם; וכן: מברית הציונים הכלליים בתל אביב ליעקב כהן, 9.3.1941, שם; מוועדת התרבות של ברית הציונים הכלליים בתל אביב ליעקב כהן, 22.4.1941, שם; מברית הציונים הכלליים בתל אביב ליעקב כהן, 5.6.1941, שם.

106 מנשיאות התאחדות הציונים הכלליים ליעקב כהן, אפריל 1941, שם.

107 חיים תורן, 'בסדר האצילות', מאזניים, 3 (1956), עמ' 263.

108 מא' פרופס, נציב בית"ר בפולניה, ברית הנוער ע"ש תרומפלדור, ליעקב כהן, ח' תשרי תרצ"ג, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112 / 4.9.

המרכז.¹⁰⁹ ב־1947 פנה אליו מוזיאון בית"ר וביקש שימסור לידיו את התכתובת האישיה שניהל עם ז'בוטינסקי. כהן נענה לפנייה והבטיח שיסייע, אך במוזיאון התאוננו שהוא אינו עומד בהבטחתו.¹¹⁰ הוא גם לא נענה לפניית החוזרות ונשנות, למרות שהודגש בפניו כי ה'מכתבים חסרים לנו מאוד'.¹¹¹ מנהל המכון שב ופנה אליו ב־1950, והציע שלא ימסור את התכתובת אלא רק יאפשר לצלמה. כהן התעלם גם מבקשות ממכון ז'בוטינסקי:¹¹² ב־1955 ביקש ממנו המכון שישלח את תמונתו וקורות חייו כדי לציינו בין האישים שהיו בקשר עם ז'בוטינסקי,¹¹³ ונראה שבמכון הניחו כי אם הוא לא ענה להפצרותיהם הקודמות בעניין הנצחת ז'בוטינסקי והעברת התכתובת שניהל עמו למוזיאון בית"ר, אולי ייעתר להצעתם להנצחתו הוא.

בחינת דפוסי התנהלותו של כהן עם אנשי התנועה הרוויזיוניסטית חושפת פער עצום בינם לבין הדרך שבה נהג באנשי תנועת העבודה, ובכללם הגורמים הסוציאליסטים הדוגמטיים שלא מיהרו לקבלו. הוא היה נכון לנסוע ליישובי תנועת העבודה ואף להטריח את עצמו למקומות מרוחקים, ללא שכר, כשלעיתים הוא זוכה בקבלת פנים צוננת. הוא השתתף במועצות ההסדרות הכללית, התייצב לאירועים, חגיגות וציוני דרך של תנועת העבודה, והתנדב למיזמיה החברתיים ולמפעלי צדקה שארגנה. לעומת זאת, נכונותו להיענות לבקשות של התנועה הרוויזיוניסטית (אף שלא הסבו טרחה מרובה) הייתה דלה, מה שהמחיש ביתר שאת את התמורה האישיה שעבר.

את יחסו של כהן לתנועה הרוויזיוניסטית אי אפשר לנתק מעמדותיה של מפא"י כלפי התנועה, שאותה הגדירה כגורם פוליטי בלתי לגיטימי. הצהרתו הקטגורית של בן-גוריון 'ללא חרות ומק"י' גזרה את מקומה של חרות כפרלמנט הישראלי, והותירה אותה מראש כשותפה לא רצויה בממשלות מפא"י. התקרבותו של כהן לתנועת העבודה ומוסדותיה קבעה את יחסו לתנועה הרוויזיוניסטית, שבה ראה עתה אבן נגף. זו ניסתה להתמודד עם התנכרותו, ופנתה אליו באמצעות בית"ר, שהייתה לפלג החלוצי-התיישבותי שלה. היא קיוותה שבכך יתבטל חששו מהזדהות עם גורם 'פרישה' שהסתלק מהמפעל החלוצי שזוהה בעיקר עם תנועת העבודה. ב־1952 הוא הוזמן לכהן בנשיאות חוות עליית הנוער של בית"ר בבאר יעקב,¹¹⁴ ואין ספק שידע כי צעירי בית"ר חברו לא רק לאתוס ההתיישבות החלוצית וייסודו גרעיני התיישבות, אלא ענו גם על מאפייני 'העברי החדש' שקידם ביצירתו. הם פנו למאבק וללחימה והאדירו ערכים כמו 'עוז רוח', 'הקרבה' והתמודדות עם 'הגוי' הבריטי. כעמיתיהם בפלמ"ח, גם חברי בית"ר יצגו מתיישבים הכובשים את הקרקע בימי שלום

109 ממרכז קופת חולים לעובדים לאומיים בנחלת בנימין ליעקב כהן, 23.5.1939, שם, פ-112 11/4.

110 מי' פעמוני, מנהל מוזיאון בית"ר, ליעקב כהן, 20.4.1947, שם.

111 שם; כנ"ל, 4.12.1947, שם.

112 כנ"ל, 1.8.1950, שם.

113 כנ"ל, 6.6.1955, שם.

114 מחוות עליית הנוער של בית"ר באר יעקב, ברית תרומפלדור בארץ-ישראל, ליעקב כהן, 1.5.1952, שם.

ומתגייסים לקרב בעת מלחמה. 'העברי החדש' הרוויזיוניסטי זנח את משלח היד הגלותי ופנה למקצועות אחרים. צעירי בית"ר עסקו בעבודה חקלאית, בעבודת כפיים ובכניין. אך למרות זאת – כהן בחר שלא להיענות להזמנה.

האדרת החיים

ההתקרבות למפא"י הובילה גם לשינוי ביצירתו של כהן. לפני כן הוא זנח את כתיבת החוויה האישית לטובת זו הלאומית, ויצירותיו, שביטאו כמיהה לריבונות, היו למקור השראה לחברי ברית הבריונים. יצירותיו הלאומיות נקשרו למיליטריזם הרוויזיוניסטי ולקו הרדיקלי שלו, ולנכונותם של עולי הגרדום למסור את חייהם. אך הקו המיליטנטי של ברית הבריונים (אחימאיר, אצ"ג וייבין) היה לצנינים בעיני ז'בוטינסקי.¹¹⁵ ב-1932 חיבר כהן דו"ח על פעילות התנועה הרוויזיוניסטית בארץ, ובו הגדיר את ברית הבריונים כתנועה פשיסטית בעלת סגנון זול וצעקני המרחיק את אנשי היישוב מהרוויזיוניזם.¹¹⁶ הדבר לא מנע מחברי הגוף הזה לתלות בו את מסריהם, כפי שנכתב בהמשקיף בספטמבר 1942: 'כשנתעוררה ביעקב כהן הקנאה למולדתו [...] היא [...] התבטאה במילה אחת שהיא צו: דם! "לטשה, לטשה צורי לי" [...] שכוונתה להחזיר את עטרת "הבריונים" ליושנה'.¹¹⁷

מאמר שפורסם בחרות ב-1958 וסקר את תולדות ברית הבריונים, אישש את גרסתו של כהן ואת שאיפתו לנתק את עצמו ממנה. נכתב בו שאימוץ השיר כהמנון הברית לא היה ביוזמתו אלא בהחלטה עצמאית של ייבין, משום שתאם את תפיסתו האסטרטגית ואת 'הכמיהה לדור הלוחמים מימי בית-שני'. ייבין רתם את שירו של כהן לפרשנותו שלו את מושג העברי החדש, והשיר הפך לשם ולסימטת הברית.¹¹⁸

מורת רוחם של ז'בוטינסקי וכהן מברית הבריונים תאמה את עמדת הזרם החברתי-פוליטי המרכזי ביישוב העברי. מפא"י הגדירה את העלייה לגרדום כמעשה פסול והרסני, וכסטייה מסוכנת שתוביל לאובדן דור של צעירי היישוב. החשש היה שהיא תעורר 'רומנטיקת מוות' שתסחוף את הצעירים ותסיט את שאיפתם לפעולה לכיוון הרסני.¹¹⁹ ההתקרבות לזרם העיקרי חייבה את כהן, שבעבר תחם את ביקורתו על חברי ברית הבריונים לשיח הפנים-מפלגתי, לתת לה ביטוי פומבי ובה בעת למתן את שריו שהדגישו את ההקרבה והדם. בעיתון הרוויזיוניסטי הירדן הובעה תרעומת על הבהרה שנתן בעניין יחסו לבריונים:

115 ראו: Monty Noam Penkower, 'Vladimir (Ze'ev) Jabotinsky, Hillel Kook-Peter Bergson and the Campaign for a Jewish Army', *Modern Judaism*, Vol. 31, No. 3 (2011), p. 332; אניטה שפירא, 'היסטוריה מדינית של היישוב, 1918-1939', בתוך: משה ליסק ואחרים (עורכים), *תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל מאז העלייה הראשונה: תקופת המנדט הבריטי, חלק שני*, ירושלים, 1995, עמ' 153.

116 מיעקב כהן לוועד המרכזי, 24.4.1932, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112, עמ' 2.

117 ד"ר מ' שטיינר (אמריקה), עורך הירדן לשעבר, 'על שירתו של יעקב כהן', *המשקיף*, 11.9.1942.

118 'ברית הבריונים – המחותרת הראשונה נגד הבריטים', *חרות*, 8.4.1958.

119 תום שגב, *ימי הכלניות: ארץ ישראל בתקופת המנדט*, ירושלים, 1999, עמ' 314-315; אמיר גולדשטיין, 'שלמה בן-יוסף ומימוש אגדת הגרדום הרביזיוניסטית', *ציון*, עב, א (2007), עמ' 85-87.

'בחורים מישראל לקחו את הסמל הגדול של חזון הבריונים שלי והפכוהו למפלצת. והולכים ומגלגלים אותו ברפש. אין אדם אחראי למסלפי דעותיו'.¹²⁰ המיליה הספרותי של דבר עודד את כהן לשוב לדפוס הכתיבה הקודם שלו, והזרם-המרכזי של יוצרי התרבות בארץ שיבחה את כתיבתו האינדיווידואליסטית, לא הלאומית, והדגיש את ערך החיים ביצירותיו כאנטייתזה לפולחן הגבורה והמוות של עולי הגרדום והתנועה הרוויזיוניסטית. בדבר הוצג כהן כרומנטיקן המאדיר את ערך החיים, לא את ההתחככות עם המוות, וכמי שנוסך בקוראיו תקווה ועליצות.¹²¹

כהן פעל לניתוק הקשר בין שיר הבריונים לתנועה הרוויזיוניסטית. במהדורה המחודשת של אוסף שיריו, שראתה אור ב-1941, הוא החליף את שיר הבריונים בשיר החלוצים, צעד שביטא את התמורה הפוליטית שחוזה, את התנכרותו לתנועה הרוויזיוניסטית ואת התקרבותו למפא"י, אך גם את השינוי שחל ביחסו לרמות העברי החדש. הוא זנח את תפיסת המוניזם, החד-גונוס, של ז'בוטינסקי, שהטיף לריכוז כל המשאבים במאבק לעצמאות ודחיית פיתוחם של יתר התחומים לתקופת הריבונות. העברי החדש לא זוהה עוד בעיניו עם קריאת הקנאים 'חירות או מוות', עם לחימה שסופה נקמה ועם הטרגדיה הידועה מראש של תבוסת הקנאים לרומאים. המאבק בכריטים התחולל מעתה לצד שאיפת החיים, החינויות החברתית של היישוב העברי והצמיחה הכלכלית המואצת, שהציבו אופק והבטחה לאומית. כאנטייתזה לחברה הגוועת של ישראל בשלהי בית שני ניצב עתה הכוח העברי הרענן, המלא חיים ומרץ. המאבק במנדט טמן בחובו אמנם סכנת מוות, אך לצידו המשיכו החיים להתקיים ולהתפרץ במלוא עוזם.

כהן החל קושר לעברי החדש מאפיינים קונסטרוקטיביים. בבחרו את 'החלוצים' כדמות מיתית, התגלמות אידיאל העברי החדש, הוא ביטא את אתוס החלוציות הקונסטרוקטיביסטית של תנועת העבודה. לצד המערכה המחתרית של ההגנה והפלמ"ח הקדישה תנועה זו משאבים לפיתוח התשתית ההתיישבותית והכלכלית, בהנחה שהתרכזות במערכה הצבאית בלבד תוביל להרס היישוב שיוותר חלש ורעוע, ללא עוגן כלכלי ועורף התיישבותי. כהן החל מזהה את העברי החדש עם דמותו המיתית של החלוצ, איש הספר וכובש הקרקע, האוחז במחרשה בימי שלום וברובה בעתות מלחמה. הוא זוהה גם עם האיכר הלוחם וגם עם הפועל העירוני המסייע בפיתוח היישוב, וכמי שמקדש את ערך החיים אך נכון למסור את חייו. כהן החל קושר את המאבק לביסוס ההתיישבות בארץ עם הנכונות למסירת הנפש בעבור האינטרס הציוני. המערכה להיאחזות בקרקע הייתה בעיניו למערכת דמים, שבה החלוצים נצמדים בכל מחיר לאדמת הארץ. ב'השיר לברזל' הוא שילב בין תהילת הברזל (המייצג את הכוח הצבאי) לבין גדולת הפטיש (המייצגת את הבנייה החלוצית). בשירו 'הוי כי באונו' מ-1936 ביטא הערצה לחלוצים בעודו שואל טורית: 'ואיככה נשיש על כל תלם עפר, ירינו

120 ב' אליצדק, 'על אכזבתו של מר יעקב כהן', הירדן, 4.2.1938.

121 ראו למשל: צ' קרול, 'יעקב כהן (חתן פרס הכבוד של ירושלים)', דבר, 4.4.1947.

יפריחו / ועל גאות שקט, בנינו, ועל רוח עוז בחורינו...¹²²? שירי החלוצים של כהן נמלאו ב'ברזל', 'אש', 'מקצפת דם', 'לפידים בוערים', 'מרידה' ועוד, אך שיא מערכת הדמים לא היה כבעבר במוות, אלא בקידוש החיים. כהן הדגיש את רב הממדיות של החלוץ-הלוחם: 'ועל גופותינו עבור נעבור. נסול מסלה לגאולה ולדרור'. בתנועה הרוויזיוניסטית לא ראו זאת בעין יפה, וציטטו את קלוזנר שכתב: 'יעקב כהן מתוך רוב רוח ותומת ילד, מתאמץ להרגיז את יצר הרע על היצר הטוב [...] 'זמירו של עולם' מכריח את עצמו להיפך לחייל מכונן, ה"עלם הבהיר" – לאחד הבריונים'.¹²³

קלוזנר סבר כי אישיותו של כהן ודפוסי כתיבתו כיוצר הכשילו מראש את סיכויי חברתו לאתוס הלחימה וההקרבה הרוויזיוניסטי. הצטרפותו של 'העלם הבהיר' (כינוי שדבק בכהן הבורגני-עירוני, ההדור והמטופח), שבראשית דרכו הספרותית התמקד בחוויה האישית הרומנטית וביפי הטבע, לתנועה הרוויזיוניסטית, נועדה להיות קצרת ימים, וקלוזנר הטעים שלמעשה הוא היה נטע זר בתנועה שאינה תואמת את מאפייניו ככותב וכאדם.

בריאיון שנתן כהן בערוב ימיו הוא התייחס לחשיבות ערך החיים. הדבקות בחיים ייצגה בעיניו את שלשלת הדורות ואת הקשר לישראל הקדומה, והוא הדגיש כי בעוד ששירתם האפית של היוונים ביטאה השלמה עם רעיון המוות וקבלתו – אהבת החיים היא כה מושרשת ביהדות עד שהיא חוזה את קץ המוות ('בילע המוות לנצח'). מכאן שהאדרת המוות כמוה כהתייונות, שעה שהאדרת החיים היא תמצית הזהות היהודית. בהתייחסו לשיר הבריונים אמר כהן שאין אמת בהנחה הרווחת כי השורות 'ברם ואש נפלה יהודה, בדם ואש יהודה תקום' מקורן בקינת ט' באב. הוא ניסה לנתק את שיריו מחורבן הבית השני ומהמרד הכושל שקדם לו, למרות שהודה כי אגדות החורבן השפיעו עליו לכל אורך חייו.¹²⁴

קידוש החיים ביצירתו של כהן בא לביטוי גם בתגובתו לשואה. בשיריו 'נרות חנוכה בוכים' ו'שיר לברזל' הוא קרא אמנם למרוד בגרמנים, אך בניגוד לאצ"ג הוא לא נואש מהאדם. ב'שיר מזמור לשארית ישראל' הטעים שאין להתבוסס ברגשות נקם, שכן לעם היהודי יש שליחות אוניברסלית להוציא לאור את הטוב והמוסרי שבאדם.¹²⁵ שירים כאלה לא יכלו להיות נגועים בפוליטיקה, ולכן הקפיד כהן בשירי התוכחה 'מי יתנני שליט' להפנות את חיצו הזעם רק נגד הגויים, לא נגד המחנות הפוליטיים היהודיים.¹²⁶ השירים נועדו גם להפיח תקווה בקוראים. כך בשיר 'לפני שער טיטוס', שפורסם לראשונה בדבר במאי 1942, חודשיים לפני קרב אל-עלמיין, תיאר כהן את הדובר השירי שהגיע בטעות לשער טיטוס, ולצד שנאתו לכובש האכזר הוא גם שמח בניצחונו.¹²⁷

122 הלל ברזל, שירת התחייה: אמני הז'אנר, תל אביב 1997 (להלן: ברזל, שירת התחייה), עמ' 240.
 123 ש' ישראל, 'התאמצותו של יעקב כהן (ליובלו)', המשקיף, 27.6.1941.
 124 יוסף נרבה, 'יעקב כהן באחרית ימיו', מעריב, 25.11.1960.
 125 משה שטיינר, הקוסמוס והמולדת, עמ' 417.
 126 ברזל, שירת התחייה, עמ' 240.
 127 נורית גוברין, כתיבת הארץ: ארצות וערים על מפת הספרות העברית, ירושלים 1998, עמ' 228.

עמדותיו של כהן קירבו אותו לקו שהוביל אז בן-גוריון. אחרי קום המדינה פנתה הסוכנות היהודית לאגודת הסופרים בבקשה שתסייע לה בגיוס הנוער למטרות חלוציות ולאומיות. נראה היה שהדור הצעיר הולך ומתרחק מהגשמה חלוצית והתיישבותית, ומעדיף חיים עירוניים. הדים לכך היו בנאום שבן-גוריון נשא בפני בני נוער ב-1954, שבו התריע מפני השתרשות מאפיינים אינדיבידואליסטים ובורגניים של 'נוער קריטיסטי', שעניו לבצע, לחיים ריקים ולרווחים קלים'.¹²⁸ הוא קרא לנוער להמיר את הבורגנות בחלוציות, שהיא תמצית העברי החדש המהווה 'דוגמה של דור חדש, חפשי מכל נגעי הגלות, של דור בן-חורין, יוצר, נועז, מעפיל, עומד בגבורה בפני כל צר ואויב, יודע להשתלט על איתני הטבע, להפריח השממה',¹²⁹ ולדבוק בדמותו המיתית. היה זה אידיאל של התגייסות מתמדת לטובת הכלל, עד כדי ביטול עצמי ויתור על אינטרס אישי. ב-1954, על רקע הזרות והניכור שביטאו ילידי הארץ והנוער העולה כלפי אידיאל ההגשמה החלוצית, קיימה הסוכנות היהודית יום עיון שהוקדש לתמורות שחלו בדור הצעיר, וכהן היה בין הסופרים שהוזמנו אליו.¹³⁰ אחרי קום המדינה המשיכה מפא"י למנות את כהן לוועדות וגופים ציבוריים ולחלוק לו כבוד. הוא מונה לחבר הנאמנים של האוניברסיטה העברית ולוועדת המינויים של אוניברסיטת תל אביב,¹³¹ וב-1950 היה לחבר המועצה הציבורית המייעצת להנהלת שידורי הרדיו לגולה¹³² וצורף לוועדה המיוחדת ללשון וחינוך.¹³³ משרד הביטחון הזמינו להקריא מיצירותיו בגלי צה"ל, ומאוחר יותר הוקדשו להן תוכניות בקול ישראל.¹³⁴ שר החינוך בן-ציון דינור בירך אותה בימי הולדתו ואף העניק לו קצבה חודשית בזכות תרומתו הספרותית.¹³⁵ ב-1952 נכללו יצירותיו במקראות בתי הספר והובטח לו שכר סופרים,¹³⁶ וב-1960 הוא זומן לפגישה במשרד החינוך כדי לבחון איך להגדיל את הפופולריות של יצירותיו.¹³⁷

-
- 128 בר-זוהר, בן-גוריון, ב, עמ' 1004-1005; פולה קבלו, 'חלוציות ומחויבות אזרחית על פי דוד בן-גוריון, 1948-1955', בתוך: אבי בראלי, דניאל גוטוויץ וטוביה פרילינג (עורכים), חברה וכלכלה בישראל: מבט היסטורי ועכשווי, ב, ירושלים וקריית שדה בוקר 2005, עמ' 794.
- 129 בר-זוהר, בן-גוריון, א, עמ' 1004.
- 130 הסוכנות היהודית לא"י המחלקה לעלית ילדים ונוער, אגודת הסופרים העברים בישראל, אגודת העיתונאים בישראל, תכנית יום העיון, כ"ח טבת תשי"ד (3.1.1954), ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/3/9.
- 131 ממוזיח חבר הנאמנים ליעקב כהן, 26.2.1953, שם; מיעקב רברבי ליעקב כהן, 4.5.1959, שם, פ-112/11/7.
- 132 מאליהו דובקין ליעקב כהן, 26.6.1950, שם, פ-112/4/3.
- 133 מראובן אבינעם (גרוסמן) ליעקב כהן, 24.7.1950, שם.
- 134 מע' הרוסי ליעקב כהן, 4.1.1950, שם, פ-112/3/6; ראו לדוגמה: מבלה ברעם ליעקב כהן, יוני 1953, שם, פ-112/10/6.
- 135 מבן-ציון דינור ליעקב כהן, 8.11.1951, שם, פ-4/6; מהנ"ל ליעקב כהן, 7.4.1951, שם, פ-112/4/6.
- 136 מהמרכז לחינוך בהסדרות הכללית ליעקב כהן, 10.6.1952, שם, פ-112/7/3; מהנ"ל ליעקב כהן, 21.7.1953, שם.
- 137 מד"ר יוסף מלקמן ליעקב כהן, 2.10.1960, שם.

כהן מיעט להתבטא בפרהסיה בנושאים מדיניים, אך בשנות החמישים תמך במדיניותו של בן-גוריון ובאקטיביזם הביטחוני שלו מול פעולות המסתננים.¹³⁸ בפברואר 1954 הוא נפגש עמו ואיחל לו לשוב במהרה לתפקיד בכיר בהנהגה, וכשנודע לו על שובו כשר ביטחון לממשלת שרת הוא כתב לו והביע את שמחתו על כך.¹³⁹ הוא תמך במדיניות מפא"י בסוגיות פנים והצדיק בהתכתבויות אישיות את משטר הצנע,¹⁴⁰ בניגוד למפלגות הימין האזרחי שקראו 'תנו לחיות בארץ הזאת!'.¹⁴¹ חששו היחיד היה מהכבדת הצנע על העלייה מארצות הרווחה.¹⁴²

גם כשכהן ביקר את מדיניות מפא"י הוא הקפיד לתחום את ביקורתו ולא לחבור לקו האופוזיציוני של חרות, אך גישתו זו עמדה למבחן רגשי בנושא השילומים מגרמניה. באוקטובר 1951 נפגשה משלחת של אנשי ציבור ורוח מכל קצוות הקשת הפוליטית עם בן-גוריון והתנגדה לכינון יחסים עם גרמניה. בין חבריה היו חבר הכנסת מרדכי נורוק, ראש עיריית ראשון לציון אריה שפטל והסופרים דוד שמעוני וכהן. שמעוני הקריא מהחלטות כינוס שהתקיים בתל אביב בדרישה 'למנוע כל מגע-ומשא ישיר עם גרמניה'. כשנורוק אמר לעיתונאים כי הוא 'גם נגד כל מגע עם גרמנים בודדים' מיהרו שאר חברי המשלחת להבהיר שזו עמדתו האישית בלבד.¹⁴³ הם הבהירו שאינם חברי אופוזיציה, וכידלו את עצמם מההתנגדות שהוביל בגין. הם סירבו גם למעול באמונו של בן-גוריון ולדווח לעיתונות על תוכן הפגישה ועל הנאמר בה.

סיכום

מאמר זה בחן את קשריו של יעקב כהן עם תנועת העבודה, ומצא כי במקביל לעלייתו ארצה החל תהליך עקבי של התקרבות בינו לבין מפא"י וההסתדרות. הוא הצטרף להסתדרות, פרסם בעיתון דבר וביקר בקיבוצים. הוא נעזר בקריב כדי לזהות את גבולות הביקורת האפשרית כלפי ראשי התנועה ומדיניותה, השתתף בכל פעילויות התנועה והתגייס למיזמיה.

כמה סיבות הביאו את כהן לנטוש את התנועה הרוויזיוניסטית לטובת תנועת העבודה. ראשית, הוא התאכזב מסיכויי הצה"ר להגיע לעמדת בכורה בתנועה הציونית. הוא האמין שז'בוטינסקי חושש מהנהגת התנועה ונוקט באסטרטגיות של הכשלה עצמית כדי להימנע מעמדת מנהיג לאומי. שנית, הוא עמד על הפער שבין ערך המנהיג באידיאולוגיה הרוויזיוניסטית לבין מגבלות כוחו של ז'בוטינסקי להשליט את מרותו על התנועה. מהנעשה בצה"ר הוא

138 מיעקב כהן לשמחה זאב זלצמן, 30.8.1956, ארכיון גנזים, א-39/14876.

139 מהנ"ל לרוד בן-גוריון, 18.2.1955, ארכיון יעקב כהן, אמ"ז, פ-112/28/17.

140 מהנ"ל לחנה רבוצקי, 4.5.1949, ארכיון גנזים, 24594/1.

141 יניב בן-עוזי, 'תנו לחיות בארץ הזאת! מפלגת ציונים כלליים 1949-1952', קתדרה, 127 (2005), עמ' 155-157.

142 מיעקב כהן לחנה רבוצקי, 4.5.1949, ארכיון גנזים, 24594/1.

143 'בן-גוריון ימסור בכנסת הודעה בעניין היחסים עם גרמניה: משלחת אנשי רוח וציבור אצל ב"ג נגד כל מגע', על המשמר, 31.10.1951.

למד על חשיבות הפשרה האידיאולוגית ועל הצורך להיעזר בגוף מממן. ושלישית – הוא התנגד למדיניות הפרישה של ז'בוטינסקי מההסתדרות הציונית. עם עלייתו ארצה בחר כהן בפשרה אידיאולוגית ונקשר לגורמים העירוניים המתונים של תנועת העבודה. מפא"י וההסתדרות היו גופים פרגמטיים שראו חשיבות בצירוף אנשי רוח לשורותיהם, והם העניקו לכהן קבלת פנים אוהדת ומגוון רחב של הטבות. בנוסף לכך, כהן מצא מענה לאקטיביזם הרוויזיוניסטי באקטיביזם הביטחוני של בן-גוריון. לחרות לא הייתה מדיניות אקטיביסטית שהאפילה על החלטותיו של בן-גוריון לצאת לפעולות תגמול או ליזום את מבצע קדש. עוד לפני עלייתו ארצה קבל כהן על כך שעקרונותיו הרעיוניים של הרוויזיוניזם נדחים לטובת התגדרות בשלילה ובשנאה. רבים מתומכי התנועה לא ידעו, להערכתו, דבר על מצעה, והצטרפו אליה רק בגלל התנגדותה למסד הסוציאליסטי. ההתגדרות בשלילה הפכה לדעתו את התנועה הרוויזיוניסטית לבעלת מצע רדוד, שאינו יכול להתחרות בהישגיה של מפא"י בהקמת המדינה וביסוסה. הצטרפותו של כהן לתנועת העבודה ממחישה את כוח המשיכה של מפלגת שלטון. כמו רבים מהעולים ארצה גם הוא היה רחוק בתפיסת עולמו מתנועת העבודה, אך זו גילתה פרגמטיות וקידמה את פניו בשמחה. אופייה הפרגמטי אפשר לכהן, כמו גם לעולים אחרים, לחוש שהשינוי האידיאולוגי שעברו עם הצטרפותם למפא"י אינו חריף כל כך. התמורות שחלו בעמדותיו כלפי הצה"ר ומפא"י ממחישות כי מפלגות גדולות יכולות להיות מקור משיכה בהתאם למידת הפרגמטיות שלהן, העומק הרעיוני והגישה למשאבים שהן מאפשרות לחבריהן.